

BIBLIOTEKS BLADET

BETYDELSEN
KOMMER ATT ÖKA

Skolbiblioteken och
framtiden – enkät

STÄRK DIALOGEN
NÄRA ELEVERNA

Essä av Cecilia
Gärdén

SKOLNUMRET

Fridolins upptäckt

Han trodde sig veta
hur bristerna kring
skolbiblioteken ska
lösas. Han hade fel.

Oavsett vilka ämnen vi väljer kan det nog inte uteslutas att frågorna om varför det går långsamt och händer så lite kommer att fortsätta eka i spalterna.

FÖRRA NUMRET av Biblioteksbladet togs emot väl och det är naturligtvis mycket glädjande. Idén bakom omgörningen är enkel: en fördjupande papperstidning fyra gånger om året, en dagligt uppdaterad webbplats för nyheter och opinion och ett veckoutgivet nyhetsbrev så att ni läsare enkelt ska kunna hänga med i det vi skriver om.

Digitaliseringen av kunskapsarvet var förra numrets tema och den här gången ägnar vi oss åt skolbibliotek – men samma grundfrågor ekar i båda tidningarna:

Varför går allt så orimligt långsamt?

Varför händer det så lite när alla skulle tjäna på att det hände mer och snabbare?

I FALLET MED skolbiblioteken bottnar trögheten i en utbredd okunskap hos de som kan bereda vägen för förändring, det vill säga kommunpolitiker och rektorer.

Det verkar samtidigt vara en okunskap som många är ödmjukt medvetna om och beredda att göra något åt. I Göteborg är det grundskolerektorernas önskan som har legat bakom den kommunala skol-

biblioteksplan som antogs i höstas. Att samma vilja till förändring finns hos skolledare över hela landet, syns i svaren på enkäten som presenteras på sidorna 24–25. Goda nyheter tonar fram där.

Redan nu, innan Gustav Fridolin har hunnit lägga fram sin utredning, tycks det börja hända något kring skolbiblioteken.

VI KOMMER ATT fortsätta göra tidningar som koncentreras till frågor med anknytning till bibliotekssfären. Oavsett vilka ämnen vi väljer kan det nog inte uteslutas att frågorna om varför det går långsamt och händer så lite kommer att fortsätta eka i spalterna.

Thord Eriksson
Chefredaktör

Planera bokinköpen till ditt bibliotek med Vårens Böcker och Bokinfo!

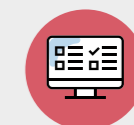
Svensk Bokhandel och Bokinfo har tillsammans tagit fram ett nytt inköpsunderlag för bibliotek.

Nu kan du få papperskatalogerna Vårens, Sommarens och Höstens Böcker i Excel-format. Listorna är länkade till Bokinfos webbtjänst. Där hittar du mer information och kan söka vidare i utgivningen från alla svenska förlag.

BOKINFO
Svensk Bokhandel

• Botanisera bland förlagens nyheter i Vårens Böcker.

• Filtrera listan på förlag, utgivningsdatum eller SAB-kod för att få överblick.

• Skriv kommentarer och markera vilka böcker du vill köpa in.

FÖRLAGS
DIGI
DAGARNA

EN DIGITAL FEST FÖR BOKÄLSKARE

Nu laddar vi om inför vårens FörlagsDigiDagar 2021:

Barn- och ungdomslitteratur 27 januari

Vuxenlitteratur 28 januari

ANMÄL DIG NU!

btj.se/fdd

26

Önskar att han hade gjort mer när han var minister.

36

Vill se bredare diskussion om skolbiblioteken.

32

Här byggs ett bildningsrum med plats för lek.

8

FÖRORD / SKOLNUMRET

10

REPORTAGE RAPPORT FRÅN SKILDA VÄRLDAR

24

ENKÄT REKTORER SVARAR OM SKOLBIBLIOTEK

26

INTERVJU GUSTAV FRIDOLIN OM UTREDNINGEN AV SKOLBIBLIOTEKEN

32

HÄR MÖTS BLIVANDE BIBLIOTEKARIER OCH FRITIDSLÄRARE

36

ANETTE HOLMQVIST OM SITT ARBETSLIV MED OCH FÖR SKOLBIBLIOTEK

38

ESSÄ MER DIALOG NÄRA ELEVERNA

44

FRUKOST MED FORSKARE ULRIKA CENTERWALL

—

48

AGENDA DET HÄNDER DEN NÄRMASTE TIDEN

50

SISTA ORDET KARIN LINDER OM SOCIAL INGENJÖRSKONST

10

Vi besöker Brunnsboskolan och Hvitfeldtska gymnasiet – två skolor med olika förutsättningar.

44

Ulrika Centerwall skriver avhandling om framgångsrika skolbibliotek – och hoppas att det tar skruv.

MEDVERKAR I NR 6/2020

Foto: David Lagerlöf

Annika Hamrud, reporter

INNAN HON BLEV frilans för tio år sedan arbetade Annika Hamrud på Dagens Nyheter i två decennier. Hon har skrivit fyra böcker, senast Fundamentalisterna som handlar om förföljelsen av homosexuella i Uganda och utkom förra året.

– Just nu intresserar jag mig mycket för det som kan beskrivas som "global information disorder". Hur ska vi kunna stoppa den flod av desinformation som väller över oss?

I det här numret av Biblioteksbladet intervjuar hon Gustav Fridolin samt skriver om hur blivande bibliotekarier och fritidslärare förs samman på Södertörns högskola.

Fridolin har hon träffat tidigare.

– Det speciella med honom är att han känns som en kille bland andra. Det är lätt att glömma att han är politiker och jag är journalist.

BBL

Chefredaktör & ansvarig utgivare
Thord Eriksson
thord@biblioteksbladet.se

Art Director
Christian Williamsson [A4]

Webb/reporter
Annika Clemens
annika.clemens@biblioteksbladet.se

Reporter
Tim Andersson
tim@a4.se

Reporter
Jennie Aquilonius
jennie@a4.se

Omslagsfoto: Johan Bergmark

Prenumeration på BBL
För medlemmar i föreningen ingår BBL i medlemsavgiften. 350 kr för enskild medlem (heltidsstuderande och pensionärer 175 kr). Övriga (inom Sverige) betalar 550 kr (utom Sverige 700 kr).

Tryck
Norra Skåne Offset, Hässleholm
ISSN: 0006-1867

Produktion
Biblioteksbladet produceras av A4 Text & Form för Svensk biblioteksförning. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera manus. För obeställt material ansvaras ej.

Annonskontakt
Catharina Persson
catharina.persson@mediakraft.se
0709-77 20 20

Moms utgår ej

Biblioteksbladet är TS-kontrollerad.

www.biblioteksbladet.se

DITT BIBLIOTEKSVARUHUS PÅ NÄTET!

Besök vår nätbutik med nästan allt ditt bibliotek behöver. Enkelt och snabbt. Öppet dygnet runt i en dator nära dig. Du kan fortfarande få leverans före jul.

Ha en riktigt god jul och ett gott nytt (läs)år!

Goda nyheter.

Något verkar hända med skolbiblioteken.

Många hoppas att regeringens särskilda utredare Gustav Fridolin ska lösa alla knutar kring skolbiblioteken. Hans betänkande lämnas till

regeringen i början av nästa år, men en sak går att säga redan nu:

Varje förslag som skulle innebära statliga påbud och krav, kommer att avvisas av kommunpolitiker av alla tänkbara partipolitiska nyanser. "När man lägger fram ett lagförslag kommer huvudmännen att vilja ha mer lokal beslutanderätt", konstaterar följaktligen Gustav Fridolin själv i intervjun på sidorna 26–31.

I vilken fråga det än gäller är kommunpolitikernas reflex att alltid försvara sitt självstyre från inblandning utifrån. Deras förutsägbara motstånd ska därför inte tolkas som motvilja mot just skolbibliotek – för vem är uttalat emot sådana?

Skolbibliotek är snarare omgärdade av grundmurad välvilja – men en välvilja som överskuggas av något som leder till att de är orimligt ojämnt fördelade över landet.

Vad det är?

Bristande kunskap om den betydelse de kan ha när rätt förutsättningar ges, är en ofta upprepad förklaring.

I essän på sidorna 38–43 skriver Cecilia Gärdén att bibliotekssfären behöver bli bättre på att sprida denna kunskap genom att beskriva hur skolbibliotekarierna spelar roll för elevers lärande. "Framför allt behövs samtal på lokal nivå. Det räcker inte att tycka att skolbibliotek är bra och viktiga, det behövs förstärkt och förbättrad dialog nära eleverna om vad som utgör kvalitativ skolbiblioteksverksamhet."

Insikten om kunskapsglappet finns även utanför sfären, hos många rektorer – yrkesgruppen med det praktiska ansvaret för skolors prioriteringar.

I reportaget från Göteborg på sidorna 10–22 berättas historierna om två skolors arbete med sina bibliotek. Utan att förminska bibliotekspersonalens betydelse hade detta arbete knappast varit lika framgångsrikt om det inte funnits ett driv hos just dessa skolledningarna.

Det är skolor med helt olika förutsättningar. För den ena har satsningen resulterat i flera utmärkelser. För den andra har ambitionerna fört med sig att skolan inte längre anses bryta mot lagen.

Skolbiblioteksutvecklaren Annika Andersson berättar om den plan som ska stärka bibliotekens ställning i Göteborgs grundskolor – och som kom till för att kommunens rektorer önskade sig vägledning.

De vill ta sig förbi sina kunskapsluckor.

Den viljan anas också i svaren på enkätfrågorna Biblioteksbladet har skickat till rektorer på grund- och gymnasieskolor i hela landet (sidan 24–25). Nästan hälften önskar mer styrning från politik och förvaltning på statlig nivå.

Den negativa tolkningen av det är att de vill att någon lyfter ansvaret från dem.

Den positiva tolkningen är att de insett att skolbiblioteket är viktigt och att de behöver stöd för att hitta rätt.

Ännu fler rektorer uppger att biblioteken på deras skolor kommer att växa i betydelse som pedagogisk resurs under de närmaste tre åren.

Det verkar som att något är i rörelse.

Kanske kommer Gustav Fridolins reformförslag inte att väcka något som slumrar, utan förstärka det som redan är vaket.

PRISADE

Biblioteket på Hvitfeldtska gymnasiet utsågs nyligen till Årets skolbibliotek. Tätt samarbete är en framgångsfaktor, framhåller Jan Andersson, rektor för ekonomiprogrammet, och skolbibliotekarien Karin Wessman.

KRITISERADE

Skolinspektionen ansåg att Brunnsboskolan bröt mot lagen genom att inte använda sitt skolbibliotek i den pedagogiska verksamheten. Det blev starten för ett förändringsarbete lett av rektorn Lars Ljungberg och läraren Anna Jutnäs.

Rapport från två världar

TEXT THORD ERIKSSON FOTO JENNY INGEMARSSON & JONAS LINDSTEDT

Det ena skolbiblioteket var ett livlöst museum. Det andra var ett obemannat rum med böcker från 70-talet. Sedan ändrades nästan allt. Det här är historien om vad som hände när två skollädaingar förstod att de hade oanvända pedagogiska resurser.

1.

MUSEET PÅ KULLEN
Det började med ett misslyckande.

För sju år sedan skulle Hvitfeldtska gymnasiet verksamhetschef Mikael O Karlsson anställa en ny bibliotekarie. Platsannonser gav bra gensvar – många ville gärna ha jobbet i den

anrika tegelborgen på höjden ovanför Götaplatsen.

– Vi är en gymnasieskola med gott rykte så jag hade folk att välja på.

Men bibliotekarien han anställde sade upp sig efter bara något år. Mikael O Karlsson frågade varför och svaret blev:

Biblioteket är inget bibliotek, utan mer som ett museum.

Omdömet tog skruv, budgeten för inköp av medier fördubblades och det anställdes en efterträdare till bibliotekarien som hoppat av.

Men även denna nyrekryterade bibliotekarie sade upp sig efter kort tid, trots att resurserna stärkts och förutsättningarna att göra ett gott jobb verkade bra.

– När jag frågade vad felet var sa bibliotekarien att det inte går att göra jobbet helt ensam. Då började jag fundera: vad är det som inte går att göra ensam? Jag hade inte fattat vad ett skolbibliotek ska göra, säger Mikael O Karlsson.

Mikael O Karlsson, verksamhetschef på Hvitfeldtska gymnasiet.

»Jag hade inte fattat vad ett skolbibliotek ska göra.«

ETT OANVÄNT RUM MED BÖCKER
Brunnsboskolan ligger i Hisings Backa i norra delen av Göteborg. Den byggdes på 60-talet och består av en låg byggnad i gult tegel som omsluter en asfalterad gård.

Här går elever från förskoleklass till nian och från årskurs fyra finns en särskild musikprofil. De allra flesta musik eleverna har svenska som modersmål och föräldrar födda i Sverige. I övriga klasser är det däremot bara ett fåtal som inte läser svenska som andraspråk.

När Skolinspektionen förra året gjorde tillsynsbesök på grund- och gymnasieskolor runt om i landet var Brunnsboskolan en av 141 verksamheter som valts ut för granskning. Myndigheten åker dit där det befaras att eleverna inte får den utbildning de enligt lagen har rätt till.

Efter sitt besök slog Skolinspektionen bland annat fast att Brunnsboskolan brast i sin hänsyn till elevers olika behov, att miljön inte präglades av trygghet och studiero och att elevhälsan inte jobbade förebyggande och hälsofrämjande.

En anmärkning rörde biblioteket.

”Flera elever från olika klasser uppger att det finns ett bibliotek på skolan men att de aldrig gått dit innevarande läsår... Enligt lärarna används biblioteket inte alls i undervisningen”, skrev Skolinspektionen.

Det här var i september förra året och skolan fick tre månader på sig att rätta till bristerna.

2.

VIDGADE VYER

För Mikael O Karlsson på Hvitfeldtska hade biblioteket varit en plats i skolan med ett bra utbud av böcker, men inte

mer än så. Omdömena från de två bibliotekarierna som sade upp sig, fick honom att

tänka efter. Går det att utveckla verksamheten? Och i så fall: hur?

Han var knappast ensam om att stå frågande inför kritik som handlade om att skolan inte förstått bibliotekets potential. Jan Andersson, rektor för Hvitfeldtskas ekonomiprogram, berättar att han vid den tiden inte såg biblioteket som en resurs som hade något att erbjuda resten av skolan och där eleverna inte var riktigt välkomna.

– Jag upplevde det som en separat enhet där eleverna mest sågs som jobbiga och till besvär.

En insikt växte fram om att det behövdes vidgade vyer. Skolledning och lärare började åka på studiebesök till skolor vars bibliotek tidigare fått fackförbundet DIK:s utmärkelse Bibliotek i världsklass: Hulebäcksgymnasiet i Härryda, Polhemsskolan i Lund, Nösåsgymnasiet i Stenungsund.

Mikael O Karlsson förundrades över det samarbete mellan bibliotekarien och lärare som han bevittnade.

– Det jag såg hade inte funnits i min fantasi tidigare: skolbibliotekarien som inte hade sin arbetsplats på biblioteket utan satt inne i skolan bland lärarna. Det var en aha-upplevelse.

När skolan för tre år sedan skulle tillsätta en av de två bibliotekarietjänsterna, fanns kriterierna för DIK:s utmärkelse med i annonsen för att beskriva Hvitfeldtskas nyfunna ambition:

Skolbiblioteket ska vara en tydlig del av skolans pedagogiska vision, det ska samverka med skolledning och annan pedagogisk personal kring elevernas lärande, och så vidare.

– Jag tänkte att om de menar detta, då finns det möjligheter att verkligen komma

någonstans, säger Karin Wessman som fick jobbet.

”NU JÄKLAR SKA DE FÅ SE PÅ BIBLIOTEKI!” I redovisningen till Skolinspektionen som Brunnsboskolan skickade in i december förra året beskrivs bland annat projektet ”vårda språket” som efter tillsynsbesöket och kritiken dragits igång för att motverka kränkande ord och grova skämt om etnisk tillhörighet. Andra åtgärder hade vidtagits för att komma till rätta med sena ankomster, frånvaro och stök på lektionerna.

När det gällde skolbiblioteket hade däremot inte mycket konkret hänt, mer än att planer på framtida ambitionshöjningar nu fanns på pränt.

I april godkände Skolinspektionen Brunnsboskolans åtgärder, utom på en punkt:

Planerna kring biblioteket dög inte. ”Lärarna uppger att de har tagit upp med rektor att biblioteket inte fungerar till

EN PLATS OCH EN VERKSAMHET

På Hvitfeldtska sköter assistenter platsen bibliotek. För verksamheten ute i skolan svarar de två bibliotekarierna.

SVARADE PÅ ANNONS

När Hvitfeldtska sökte ny bibliotekarie fanns kriterierna för utmärkelsen Skolbibliotek i världsklass i annonsen. Karin Wessman nappade.

► att användas i undervisningen utan att ha fått något gehör”, skrev Skolinspektionen i beslutet.

Att lägga resurser på att skapa trygghet på skolan var ingen konstig prioritering, resonerar Lars Ljungberg, rektor för årskurs 7–9. Jämfört med det och att motverka skolk vägde biblioteket lätt.

– När vi hade gjort ett så stort arbete med eleverna fanns det inte på kartan att vi skulle ha kunnat göra en satsning även där, säger han.

Lars Ljungberg upplevde underkännandet av planerna för skolbiblioteket som orättfärdigt, till och med som ett personligt påhopp, efter allt annat som gjorts kring viktiga områden.

– Jag var förbannad och kände mig övergiven och tänkte att nu jäklar ska de få se på bibliotek!

3. LEDNINGEN GÅR FÖRE
Innan Karin Wessman kom till Hvitfeldtska hade hon jobbat på skolbibliotek som fungerat bra – men bara till en viss nivå.

– Sedan stöter man i taket när man inte har det man har här, nämligen en organisation som fungerar. Det som gjorde att jag sökte mig hit var den tydliga viljan från ledningens sida att göra biblioteket till en integrerad del av skolan.

Det är inte ovanligt att skolbibliotekarierna säger att de har skolledningen med sig. Karin Wessman uppfattar inte detta som något entydigt positivt, utan snarare som ett tecken på passivitet från ledningar som inte är negativa till biblioteket, men heller inte gör något aktivt för att de ska få en naturlig position i organisationen.

En sådan ledning visar inte vägen utan

»Det som gjorde att jag sökte mig hit var den tydliga viljan från ledningens sida att göra biblioteket till en integrerad del av skolan.«

skolbibliotekets personal tvingas själv motivera sin roll och tala om att de finns.

– Det är väldigt arbetsamt. Här har vi i stället en ledning som pekar ut riktning och drar i utvecklingsarbetet. Det är förstås inte hela förklaringen till att vi har kommit dit vi är, men en del av den.

Biblioteket på Hvitfeldtska ligger i en avstängd korridor och de intilliggande lektionssalarna i en av skolans flygelbyggnader. Bemanningen består av två bibliotekarierna som driver verksamheten bibliotek och två biblioteksassistenter som ansvarar för platsen bibliotek, som skolans verksamhetschef Mikael O Karlsson beskriver det.

KARIN WESSMAN och hennes bibliotekariekollega Mekto Ganic tillbringar det mesta av sin tid på andra håll än i biblioteket.

– Vi är ute i klasserna, det är det vi gör. Det här är en stor skola med nästan 2000 elever och vi försöker träffa dem alla minst en gång varje år.

Just den här veckan i mitten av oktober har hon varit ute i fyra klasser och pratat om sagor.

– Och så har det varit många besök i klasser som skriver gymnasiearbetet, det

Karin Wessman, bibliotekarie på Hvitfeldtska gymnasiet.

Lars Ljungberg,
rektor för årskurs 7-9
på Brunnsboskolan.

Anna Jutnäs, lärare
på Brunnsboskolan.

- är det alltid på hösten, och mycket kring läsfrämjande och MIK.
- Hon betonar vikten av samarbete med lärarkollegiet och säger att förutsättningarna till detta hänger på den organisation som skolans ledning har etablerat.
- Skolledningen har gett oss bibliotekarier de förutsättningar vi behöver.
- På Hvitfeldtska finns ämneslag – ett för varje ämne – som träffas regelbundet. Det finns också ett biblioteksråd med representanter för varje program, som träffas fyra gånger per termin. Jan Andersson, en av skolans sex rektorer, har ansvaret för dessa sammankomster.
- Där jobbar vi övergripande, talar om hur vi ska arbeta, vad som händer under året, vad vi ska föra ut till programmen, säger han.
- Ett annat forum är personalkonferenserna där biblioteket brukar ha en punkt som ligger tidigt och till exempel kan bestå av presentation av nya böcker och andra nyheter.
- Formerna har vuxit fram successivt. Karin (Wessman) brukar få frågan om hon har något hon vill ta upp och så skapas det en punkt för det, säger Jan Andersson.
- Att det är rektorer och verksamhetsledning som har slagit upp dörrarna för biblioteksfrågor gör hela skillnaden, tycker Karin Wessman
- Det blir så mycket enklare för oss.

”VI ÄR VÄLDIGT TACKSAMMA ÖVER ATT SKOLINSPEKTIONEN KOM”

Sedan höstterminens början kan Anna Jutnäs ägna sex timmar i veckan åt Brunnsboskolans bibliotek. Hon undervisar i svenska och so-ämnena och är en av de lärare som har påmint Lars Ljungberg om vikten av att satsa på biblioteket.

- Jag skrev till dig varje termin: ”Hej, nu måste vi öppna biblioteket och se till att det köps in böcker och att vi har en budget.”

Hon får syn på ett bråk genom fönstret, avbryter sig och skyndar ut på skolgården för att försäkra sig om att det inte är något allvarligt.

Lars Ljungberg sitter kvar och säger att de alltid håller noggrann koll på vad som händer utanför, särskilt om det dyker upp ungdomar som inte går på skolan.

- Förra veckan skedde ett knivmord alldeles i närheten. Vi påverkas väldigt mycket av det som sker i samhället runt oss.

Efter en kort stund kommer Anna Jutnäs tillbaka, hon slår sig ned vid bordet och säger:

- Vi är väldigt tacksamma över att Skolinspektionen kom.

EFTER DEN SKARPA kritiken om att skolbibliotek inte används i det pedagogiska arbetet har flera viktiga saker hänt:

En biblioteksassistent har anställts på halvtid så att biblioteket kan ha fasta öppettider och vara tillgängligt varje dag.

30 000 kronor har satsats på inköp av nya böcker.

- Det är ovanligt att vi överhuvudtaget kan köpa något alls, säger Lars Ljungberg.

I protokollet från ett av Skolinspektionens tillsynsbesök finns en intervju med honom dokumenterad: han har fått frågan ►

»Skolledningen har gett oss bibliotekarier de förutsättningar vi behöver.«

PÅMINDE ALLTID
Varje år påminde Anna Jutnäs rektor Lars Ljungberg om betydelsen av ett bibliotek. Sedan höstterminens start har hon en del av sin lärartjänst förlagd dit.

BRÖT MOT LAGEN

Skolinspektionen gjorde tillsyn på Brunnsboskolan och hittade flera brister. Det blev en vändpunkt för arbetet med biblioteket.

- om hur skolbiblioteket används i undervisningen och svarar att Göteborgs stad har lagt väldigt mycket pengar på digitala läromedel.

”Vi har dock inte fått en krona som jag har kunnat viga till skolböcker i biblioteket.”

Han säger till utredaren att skolan inte kan leva upp till lagens krav när det gäller skolbibliotek, ett uttalande som han ett par dagar efter tillsynsbesöket vill korrigerar. I ett mejl till utredaren skriver han:

”Det finns nog inget på skolan jag är mer ledsen över än att vi inte kan använda vårt fina bibliotek (till ytan fina), men vad hjälper det när jag är under strikt bevakning av huvudmannen att jag inte får utöka min personal, och vi på månatliga uppföljningar istället måste redovisa hur vi skall ta bort personal och spara in på alla kringkostnader, däribland läromedel och bokinköp.”

Han avslutar med en önskan om att få korrigerar det han sagt om att inte kunna leva upp till lagens krav. Istället vill han säga att "... det är mycket svårt att förhålla sig till en lag som man har så liten chans att uppfylla, och detta föder naturligtvis en stor frustration och det var den jag inte kunde dölja i det läget.” (Hans tidigare uttalande ändras inte men mejlet läggs in i tillsynsärendets akt.)

En kort stund senare skriver han ytterligare ett mejl:

”Under perioden januari/februari 2020 har våra elever genom Göteborgs stads finansiering fått nya datorer till ett värde av många hundra tusen kronor. Detta kan jag bara tyst betrakta ... Tillika kommer ständigt olika satsningar på digitala läromedel, läsprogram och olika översättningsprogram och funktioner för många språk, något som Göteborgs stad tydligen värdesätter mera än att skolor har fungerande skolbibliotek.”

I Brunnsboskolans bibliotek syns ett spår av den prioritering han skrev om i mejlet: ett stort kassaskåp vid en av bokhyllornas gavlar.

Lars Ljungberg berättar att skolan härom året fick en hel uppsättning likadana kassaskåp som elevernas datorer skulle förvaras i. Skåpen placerades ut, men stod oanvända – och var snart obrukbara.

– Det var kapitalförstörelse, vi fick sådant vi inte hade frågat efter. Det fanns resurser – men inte till sådant skollagen kräver.

I våras när beslutet fattats om att vika pengar för inköp av böcker, kontaktades skolbibliotekscentralen vid Göteborgs grundskoleförvaltning. Därifrån kom många lästips och det konkreta rådet att köpa in många exemplar av varje bok.

Skolbibliotekscentralen hjälpte också Brunnsboskolan med att få ordning på

biblioteket med dess föräldrade bestånd.

– De hjälpte oss att gallra, säger Anna Jutnäs. Jag fick nästan hjärtsnörp, säkert två tredjedelar av böckerna skulle slängas.

Men gallringen blev inte riktigt så omfattande, några böcker som först ratats sparades ändå.

– Det fina var att ni räddade klassiker: Oliver Twist, En världsomsegling under havet, Robinson Crusoe. Klassikerna, som de tyckte att vi inte behöver för att ingen ändå läser dem, de räddades, så nu står de där på en klassikerhylla, säger Lars Ljungberg.

Satsningen på biblioteket blev möjlig tack vare att den kopplades ihop med ett läslustprojekt på högstadiet. Två gånger i veckan har alla elever och deras lärare schemalagd läsning av skönlitteratur – eleverna lånar böckerna på biblioteket eller tar med dem hemifrån.

– Man måste få igång en upplevelseläsning utan prestationskrav. Första veckan pratade vi med alla lärare om syftet och att de måste vara förebilder och också läsa. De får inte ta närvaron eller förbereda sina lektioner under den tiden, säger Anna Jutnäs.

4. DET SOM INTE MÄTS, DET VET MAN INTE
Hvitfeldtska gymnasiet har en biblioteksplan som ska säkerställa "en stabil verk-

samhet över tid samt likvärdighet och progression för skolans alla elever". Genomförandet av planen kretsar bland annat kring tydlig ledning och samverkan med skolans övriga pedagogiska personal. Som sista punkt framhålls vikten av kvalitetssäkring, att både följa upp verksamheten kvantitativt (utlån, användande

»Även om de inte läser mer men vet vad de gillar, så skulle det kännas som en seger.«

av digitala resurser) och kvalitativt (utvärdering med elever och lärare, osv).

Biblioteket har omfattats av skolans kvalitetsarbete i ett par år, men på andra håll är det sällsynt och något regeringens särskilda utredare Gustav Fridolin framhåller som viktigt (se intervju på sidan 26–31).

Det som inte mäts, det vet man inte säkert, konstaterar verksamhetschefen Mikael O Karlsson.

– Och jag vill veta hur många som har besökt biblioteket, hur många böcker som har lånats ut, hur många som har besökt bibliotekets blogg.

Siffrorna som hittills fångats upp pekar i positiv riktning:

Utlån av böcker: +38 procent mellan 2017 och 2019. Besökare i bibliotekskatalogen: +32 procent. Visningar på biblioteksbloggen: +36 procent. Antal klassbesök av bibliotekarierna: 51 höstterminen 2017, 106 under samma period 2019.

Rektor Jan Andersson säger att han ser det systematiska kvalitetsarbetet som nyckeln för att tydliggöra bibliotekets roll och betydelse.

– Vi har konkreta mål: biblioteket ska vara en del av lärandet och det mäter vi när vi skickar ut elevenkäter, det är lätt avläst. Sedan har jag också kopplat det till andelen

STÖD UPPIFRÅN

På Hvitfeldtska har skolledningen skapat en plats för biblioteket i den pedagogiska verksamheten. "Det blir så mycket enklare", säger Karin Wessman.

- elever som klarar gymnasieexamen. Ett väl fungerande bibliotek som kommer ut och föreläser i rätt stund när det behövs och som är en naturlig del i elevernas lärande, gynnar också deras måluppfyllelse och fler klarar examen.

DET YTTERSTA ÄR BETYGSRESULTATEN Höstterminen på Brunnsboskolan inleddes med en kartläggning av elevernas läsvanor på fritiden.

– Det var många som till exempel inte riktigt visste vad fantasy är, så det ska vi fråga igen så småningom. Förhoppningen är att några då känner till fler genrer och vet vad de gillar. Även om de inte läser mer men vet vad de gillar, så skulle det kännas som en seger, säger Anna Jutnäs.

Elevernas läsförståelse och läshastighet har också testats och det kommer att upprepas i slutet av läsprojektet. Dessutom kommer elever och lärare att få ge sina subjektiva uppfattningar om satsningen.

I början av november kom ett nytt besked från Skolinspektionen: de tidigare bristerna anses vara avhjälpta och myndigheten avslutar därför sin tillsyn av Brunnsboskolan.

5. UTVECKLING MED PISKA OCH MOROT

Två år i följd har Hvitfeldtska fått utmärkelsen skolbibliotek i världsklass och i höstas

belönades verksamheten med Nationella skolbiblioteksgruppens pris Årets skolbibliotek. Motiveringen löd:

Samarbetet mellan biblioteket och lärarna är tätt och väl förankrat i aktuella kursmoment. De utbildade bibliotekariernas kompetens används strategiskt och kopplingen till skolledningen är stark.

»Det krävs lite piskor och morötter att till exempel få med kemi, musik och idrott.«

Det väletablerade och hållbara samarbetet var en nyckel till att skolbibliotekets verksamhet på ett framgångsrikt sätt kunnat flytta över till, och utvecklas ytterligare genom, digitala kanaler under det Coronapräglade 2020. Hur ska verksamheten utvecklas efter alla erkännanden?

– Vi hade faktiskt biblioteksråd i veckan och då togs den frågan upp. Det finns flera delar att jobba vidare med. Just nu pågår en projektering för en utbyggnad av skolan, så biblioteket kanske så småningom kan få en mer central plats. Vi har också diskuterat att det inte finns så mycket naturlig samverkan kring alla klasser i årskurs två, säger Karin Wessman.

VERKSAMHETSCHEFEN Mikael O Karlsson konstaterar att samverkan mellan biblioteket och lärarna har varit lätt att upprätta i ämnen som svenska, engelska, samhällskunskap och historia.

– Men det krävs lite piskor och morötter att till exempel få med kemi, musik och idrott. Det krävs lite mer fantasi, men jag tycker att vi börjar få igång dem också. Hur då?

– Vi har fördelat programmen mellan de två bibliotekarierna: en har ansvar för

PRISBELÖNT

Priset Bibliotek i världsklass har tilldelats Hvitfeldtska två gånger. I höstas mottog skolan utmärkelsen Årets skolbibliotek.

- att få med musikprogrammet, en annan har ansvar för naturvetenskapsprogrammet. Men det är bra att du ställer frågan: har vi musik- och idrottslärare med i biblioteksrådet? Jag vet faktiskt inte, säger Mikael O Karlsson.

GÖTEBORG HAR EN PLAN

Utvecklaren Annika Andersson och hennes kollegor på skolbibliotekscentralen hjälpte Brunnsboskolan med goda råd i våras när böcker skulle köpas in och det gamla beståndet gallras. Senare har Anna Jutnäs och två andra lärare gått en heldagskurs i skolbibliotekets grunder hos dem.

– De verkade drivna och angelägna om att komma någonstans. De hade funderingar kring hur de skulle följa upp effekten av sin satsning och hur man kan göra biblioteksrummet mer levande genom att involvera eleverna, säger Annika Andersson.

Skolans nästa steg bör vara att få in MIK i skolbibliotekets arbete och att jobba mer med digital kompetens, tycker hon.

BRUNNSBOSKOLAN är långtifrån den enda av Göteborgs cirka 130 grundskolor där ledningen vill knyta skolbiblioteket närmare den pedagogiska verksamheten. Men de behöver stöd i sin planering. Önskemålen om vägledning har lett till kommunens nya skolbiblioteksplan som

börjar gälla efter årsskiftet. Målet är att alla skolor minst ska ha bibliotek med inslag av bibliotekariekompetens, att rektorn arbetar för att verksamheten är en del i utvecklingsarbetet och att det pedagogiska uppdraget har börjat identifieras.

– Läget för skolbiblioteken i Göteborg har länge sett dystert ut – i Malmö och Stockholm har de kommit mycket längre medan det har varit en slumrande fråga här, säger Annika Andersson.

En förklaring är att grundskolorna har varit organisatoriskt utspridda på stadens stadsdelar och först nyligen flyttades in under samma centrala förvaltning.

När biblioteksplanen var ute på remiss sa en rektor att det hade varit lättare att bara tuta och köra, om det inte varit så osäkert vad man lägger pengarna på, berättar Annika Andersson.

– Många lever i villfarelsen att det är brist på bibliotekarier och att de flesta hellre jobbar på folkbibliotek än i skolan. Men det kommer att finnas folk att anställa bara skolorna bestämmer sig för att satsa.

Hon tillägger att det gäller att passa på att göra detta innan Gustav Fridolin föreslår en lagändring som gör bemanning obligatorisk.

– Då kan det bli brist på bibliotekarier.

Nominera till Svensk biblioteksförnings styrelse

Nu kan du lämna förslag på ny ledamot i föreningens styrelse. Nominera din kandidat senast 24 januari.

Skicka din nominering, gärna med motivering, till valberedningen via e-post: valberedningen@svbib.se

Ny styrelseledamot väljs av årsmötet efter förslag från valberedningen. Årsmötet äger rum 20 maj.

Hur stor pedagogisk betydelse har skolans bibliotek?

569 rektorer svarar på den och 5 andra frågor

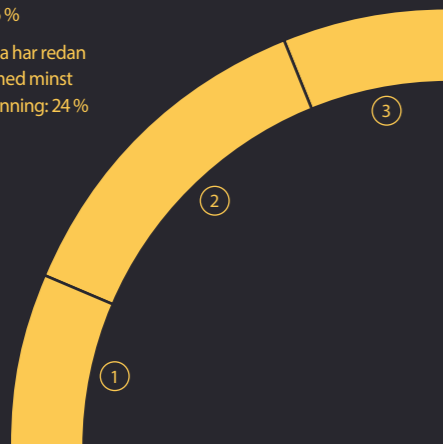
BIBLIOTEKSBLADET har skickat en enkät till 3 580 grund- och gymnasieskolor i Skolverkets skolenhetsregister. Enkäten skickades i mejl ställda till skolornas rektorer, men kvaliteten på adresserna varierade. I vissa fall gick de till en politisk nämnd eller kommunal förvaltning, i andra till skolan och bara i bästa fall direkt till rektorn. Detta är sannolikt en förklaring till den relativt låga svarsfrekvensen – endast 569 rektorer besvarade enkäten.

Enkät: Thord Eriksson Grafik: Christian Williamsson

Endast en minoritet av landets elever i grund- och gymnasieskolan har tillgång till ett skolbibliotek med minst halvtidsbemanning. Skulle din skola kunna leva upp till den nivån med nuvarande resurser om detta blir ett lagstadgat minimum?

- ①: Ja: 26,4 %
- ②: Nej: 49,6 %
- ③: Min skola har redan ett bibliotek med minst halvtidsbemanning: 24 %

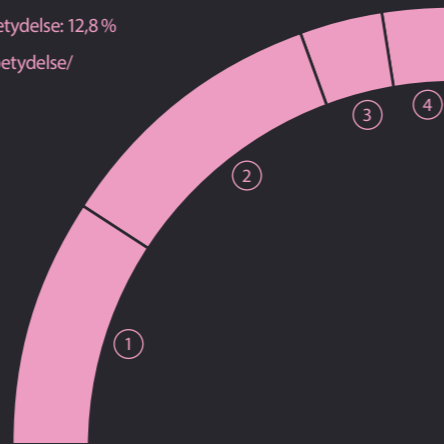
Antal svarande: 565

Hur stor betydelse som pedagogisk resurs har biblioteket i dag?

- ①: Stor betydelse: 37 %
- ②: Viss betydelse: 41 %
- ③: Liten betydelse: 12,8 %
- ④: Ingen betydelse/ annat: 9,2 %

Antal svarande: 500

Hur ställer du dig till styrning från politik och förvaltning på kommunal nivå avseende skolbibliotek?

- ①: Det är positivt och något jag önskar mer av: 26,3 %
- ②: Det är negativt och något jag inte önskar: 28,3 %
- ③: Vet ej: 45,3 %

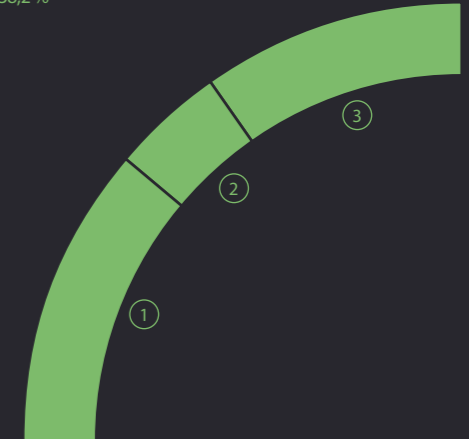
Antal svarande: 566

Hur ställer du dig till styrning från politik och förvaltning på statlig nivå avseende skolbibliotek?

- ①: Det är positivt och något jag önskar mer av: 45,2 %
- ②: Det är negativt och något jag inte önskar: 16,5 %
- ③: Vet ej: 38,2 %

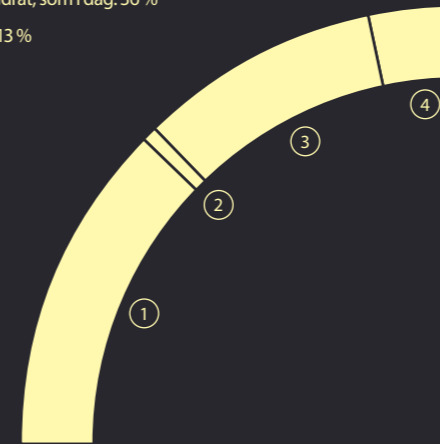
Antal svarande: 566

Hur kommer skolbibliotekens betydelse som pedagogisk resurs att utvecklas på din skola på tre års sikt?

- ①: Betydelsen kommer att växa: 48,5 %
- ②: Betydelsen kommer att minska: 2,5 %
- ③: Oförändrat, som i dag: 36 %
- ④: Vet ej: 13 %

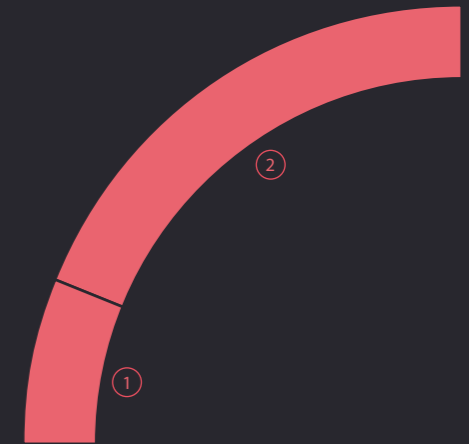
Antal svarande: 567

Arbetar din skola med bestämda kvalitetskriterier för att bedöma hur biblioteket bidrar till skolans måluppfyllelse?

- ①: Ja: 25 %
- ②: Nej: 75 %

Antal svarande: 564

Med ny blick på uppdraget

Gustav Fridolin trodde att det största felet är att många skolbibliotek saknar utbildad personal. Men det har visat sig vara mer komplicerat än så. »Även där det finns ett bemannat bibliotek är det inte säkert att bibliotekarier, lärare eller elever får vad de ska ha.«

TEXT ANNIKA HAMRUD
BILD JOHAN BERGMARK

VILLE GÖRA MER

Gustav Fridolin önskar att han kunnat göra mer för skolbiblioteken som utbildningsminister. "Det är en sten i skon."

GUSTAV FRIDOLIN

Född i Önnestad i Kristianstads kommun 1983.

Arbetar som lärare på Stadsmissionens folkhögskola och särskild utredare för regeringen.

Riksdagsledamot (MP)
2002–2006.

Reporter på Kalla fakta 2007–2008.

Lärare på Missionsförbundets folkhögskolor 2008–2010.

Riksdagsledamot 2010–2019.

Språkrör för Miljöpartiet
2011–2019.

Utbildningsminister 2014–2019.

Något helt annat: Körade 2004 på Mikael Wiehes skiva Kärlek & politik.

den förra mandatperioden 2014–2018 och därför inte ansvarig för hur skollagen formulerades. Det var däremot under hans tid som Läsdelegationen tillsattes. Delegationen skulle bidra till att ge alla barn och ungdomar mer likvärdiga förutsättningar för läsförmåga och lustfyllda läsoplevelser.

NU HAR DET FÖRE DETTA språkröret gått tillbaka till sitt civila arbete, men han har också fått uppdraget att utreda hur skollagen ska skrivas om för att alla elever ska få tillgång till skolbibliotek. Uppdraget har starkt stöd. Statsminister Stefan Löfven tog upp skolbiblioteken i regeringsförklaringen, den som bygger på den så kallade januariöverenskommelsen med Centerpartiet och Liberalerna.

Han hade velat göra mer för skolbiblioteken när han var utbildningsminister.

Man får ta hissen upp till det våningsplan där folkhögskolan som Gustav Fridolin arbetar på håller till. Lokalerna ser ut som ett kontor innan de öppna landskapen tog över. Det är bara väggarna i korridorerna som ger skolkänsla, det är målningar med text som "The Moon" "Infinity" och "Be The Change". Spår finns av den senaste temadagen om demokrati, mångfald och rasism.

Vi sitter i ett grupprum med böcker längs väggarna, men inga fönster.

Folkhögskolor vänder sig till vuxna, och lyder därför inte under skollagen som sedan 2011 säger att alla skolor ska ha ett bemannat bibliotek. Så har det ändå inte blivit. Friskolor letar kryphål för att slippa utgiften för att bygga upp ett bibliotek, och kommuner drar ner på skolbiblioteken för att spara pengar.

Gustav Fridolin var utbildningsminister under

– Vi tog fram en nationell bibliotekspolitik, tillförde för första gången statliga pengar för bemanning. Men vi kom inte i mål med att lösa problemet att så många elever inte får det skolbibliotek de har rätt till. Det är en sten i skon och det får jag göra något åt nu!

Lagregleringen är visserligen tunn, men förarbetena är tydliga. Lagen har helt enkelt inte följts.

– Skolbiblioteken har hamnat i stryckklass när ledningen vill spara. Det är också tydligt att det finns huvudmän som ställer sig frågan hur de kan göra minsta möjliga. Och när den frågan ställs blir effekten av skollagen mindre.

I grunden är detta inte ett problem som drabbar bara skolbiblioteken.

– Nuvarande skolsystem är trasigt – det är min och regeringens uppfattning. Men det är andra som utreder det, säger Gustav Fridolin.

DET HAN TÄNKER PÅ är utredningar om förstatligande, och att ta bort möjligheten för friskolor att ta ut vinster ur verksamheten.

Utredningen som Fridolin fått ansvar för bär namnet "Stärkta skolbibliotek och läromedel." Han ska utreda och föreslå åtgärder för att alla elever i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialsolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan får likvärdig tillgång till skolbibliotek.

»Vi har ställt frågan till skolbibliotekarierna om de upplever att de är en del av det systematiska kvalitetsarbetet. Väldigt få svarade ja.«

I detta ingår även att utreda och föreslå åtgärder för att öka tillgången till skolbibliotek med utbildade bibliotekarierna. Han ska också föreslå hur statens roll bör se ut när det gäller läromedel i svensk skola.

Utredningen har ett kansli med två anställda. De började resa runt i landet, men sedan kom pandemin. Delvis har Skype-mötena inneburit koncentrerad tid med många skolbibliotekarierna, det har varit positivt.

GUSTAV FRIDOLINS BILD av problemen har delvis ändrats under året. Han har insett att de omfattar mer än att väldigt många skolor saknar bibliotek.

– När jag började visste jag att det inte finns likhet, att många skolor inte har bibliotek. När jag fick del av forskningen och biblioteksstrategin och talade med många, så blev det tydligt för mig att även där det finns ett bemannat bibliotek är det inte säkert att varken bibliotekarierna, lärare eller elever får vad de ska ha.

Han vet också var problemet ligger.

– Bibliotekarierna hamnar vid sidan av skolans kvalitetsarbete.

Skollagen och läroplanerna innehåller krav på systematiskt kvalitetsarbete. Arbetet handlar om att hela tiden diskutera och dokumentera vad som görs, hur det går för eleverna och skolan, i förhållande till lagen och läroplanen. I lagen står också att lärare och övrig personal ska vara med i det arbetet.

Han vill gärna tala om elevhälsan. Under 2000-talet har elevhälsan kommit in i kvalitetsarbetet. För nästan alla rektorer är det numer självklart att kurator och speciallärare är involverade i det gemensamma förbättringsarbetet tillsammans med lärarna.

– Rektorn ser elevhälsan som ett verktyg för att alla elever ska få det stöd de behöver.

Men så ser rektorerna inte på bibliotekarierna. Om de är med i arbetet är det ofta på deras eget initiativ, inte rektors. Gustav Fridolin är mycket nöjd över hur elevhälsan numera finns med i kvalitetsarbetet och vill att bibliotekarierna ska involveras på samma sätt.

– Elevhälsan har personal som möter eleverna utan att bedöma dem mot uppsatta mål. Det gör även

»Jag hoppas bibliotekarier runt om i landet läser utredningen och blir en del av den lokala diskussionen. Jag vill att de engagerar sig i remissbehandlingen.«

INTERVJU

- bibliotekarien om hen får utföra sitt uppdrag.

Bibliotekarierna ska arbeta tillsammans med alla lärare, inte bara lärare i svenska, anser Gustav Fridolin. Finns de med i kvalitetsarbetet blir de en naturlig del av samarbetet för att nå elevernas och skolans mål. I kommunala skolor är bibliotekarierna ofta anställda av kulturförvaltningen, vilket gör att rektorn inte har personalansvar för dem.

– Vi har ställt frågan till skolbibliotekarierna om de upplever att de är en del av det systematiska kvalitetsarbetet på skolan. Våldigt få svarade ja.

GENERELLT FÖRESPRÅKAR HAN därför att skolbibliotekarierna ska tillhöra skolan. Detta är dock inget han kommer att föreslå lag om. Hur detta organiseras är en lokal fråga.

Ett stort problem är att rektorer inte har erfarenhet av att inkludera bibliotekarierna.

– Så fort en rektor får erfarenhet av vad ett skolbibliotek kan bidra till för att både nå kunskapsmålen och skolans mål med trygghet och demokrati, så fortsätter de med det. Man ser det ofta när en rektor med den erfarenheten flyttar till en annan skola. När insikten inte finns, ja, då drabbas skolbiblioteket när det kommer sparkrav.

Det finns stark opinion och enighet i Sverige om att läsandet behöver stärkas hos eleverna. Samtidigt finns ett stort behov av medie- och informationskunnighet, MIK. Ett behov som har växt sedan lagen kom 2011.

– Vi ser vilket väldigt värde som bemannade skolbibliotek har för både läsning och MIK. Men det finns fler fördelar med skolbibliotek, säger Gustav Fridolin.

Han anser att bibliotekarierna vid sidan av att finnas på plats för bildningens skull också fostrar demokratiska medborgare. Dessutom är de en del av tryggheten på skolan, liksom speciallärarna så sätter de inte betyg.

– Skolorna behöver satsa på både läsning och källkritik och det finns en yrkeskår som är experter på båda dessa saker. Därför är det en enorm förlust att det finns så många skolor utan bibliotek – och dessutom skolor som inte utnyttjar det bibliotek som de faktiskt har.

Den tidigare utbildningsministern vill gärna betona både källkritik och källtillit. Att det är viktigt med såväl böcker som digital tillgång till databaser och internet. Han tycker det är ett problem att hans egna studenter inte går till böcker när de ska söka kunskap. Inte ens när en bok skulle vara den tryggaste vägen.

– De som vill göra allt digitalt får inget stöd från mig – för boken har ett särskilt värde.

Det svåra med att skriva en lag för alla skolor är att det är så stor skillnad mellan dem.

– Många av Sveriges grundskolor har under 50 elever. Och ännu fler under 100 och 300. På en liten skola kan en viss bemanning göra stor skillnad. På en större skola, som de stora kommunala gymnasier, räcker det inte med en bibliotekarie.

EN ANNAN VIKTIG UPPGIFT för bibliotekarierna är att hjälpa elever med andra modersmål än svenska att hitta bra läsning.

– Ett av besöken jag gjorde var i Tensta där jag satt ned med biblioteksrådet. Där fanns en sådan stolthet över att det fanns böcker på modersmålen. Det betyder mycket för elevernas identitet. Det är ju också ett stöd

HANS VISION OM SKOLBIBLIOTEK

Alla lärare ska ha en relation till det, alla bibliotekarier ska ha möjlighet att göra sitt jobb, varje elev ska ha en relation till det som gör att det blir en del av deras liv. "Det handlar om demokrati och makt över förståelsen av världen."

till modersmålsundervisningen som bara är en timme i veckan.

Vad är din vision för framtidens skolbibliotek?

– Alla lärare ska ha en relation till skolbiblioteket. Alla skolbibliotekarier ska känna att de har möjlighet att göra det jobb de kan. Och varje elev ska ha en relation till ett bibliotek när de lämnar skolan, som gör att det blir en del av deras liv. Det handlar om demokrati och makt över förståelsen av världen.

– Det är långt dit men man ska se att trots vårt trasiga system så har vi haft en fantastisk skolutveckling under 2000-talet, vi har blivit bättre på att se elevers olikheter och möta dem. Vi hade ett historiskt kunskaps-ras men vi är uppe ur gropen och i vissa delar presterar vi så bra som vi gjorde innan raset. Vi skulle kunna göra så mycket mer. Skolbiblioteken är en pusselbit som inte utnyttjas, så mycket kan göras som inte görs. Och detta just i två

fält som alla är överens om – läsning och medie- och informationskunnighet.

Ligger en satsning på skolbiblioteken i tiden?

– Ja, det tror jag verkligen. Det finns en förväntan på det här. Men när man lägger fram ett lagförslag kommer huvudmännen att vilja ha mer lokal beslutanderätt och kvalitetssidan vill ha det mer uppstyrt. Det blir förstås en debatt innan lagförslaget blir klart.

– Jag hoppas bibliotekarier runt om i landet läser utredningen och blir en del av den lokala diskussionen. Jag vill att de engagerar sig i remissbehandlingen.

Fotnot: I början av nästa år lägger Gustav Fridolins utredning fram sitt delbetänkande om skolbiblioteken. Slutbetänkandet ska lämnas senast den 30 juni.

Ett bildningsrum med plats för lek

På Södertörns högskola sammanförs blivande fritidshemslärare och bibliotekarer. Initiativtagarna är övertygade om att det är så biblioteket kommer närmare pedagogiken.

TEXT ANNIKA HAMRUD

ILLUSTRATION HELENA DAVIDSSON NEPPELBERG

Bibliotekarer och fritidshemslärare är två yrkesgrupper på skolorna som träffar eleverna utan att bedöma dem, och inte heller främst för att de har problem. De är olika, men ändå lika. På Södertörn förs de samman.

Under sin första termin läser fritidshemslärarstudenterna om samtida och historiska perspektiv på lek. Lektorn i idéhistoria Synne Myreböe får dem att reflektera kring vad lek är. Hon berättar att de flesta av studenterna – som ofta redan jobbat på fritids – först tänker på konkreta lekar som "Burken" och "King". I kursen får de utforska hur man genom historiska och filosofiska perspektiv kan få en utvidgad förståelse för vad lek kan vara.

PARALLELLT HAR biblioteksstudenterna under sin tredje termin läst retorik. Terminen är en profilertermin då de bland annat ska träna på att lära ut, och att kommunicera.

Alla studenterna har fått i uppgift att läsa barnboken Matilda av Roald Dahl – utan några direktiv för läsningen. Bibliotekariestudenterna förberede sig

inför att leda bokcirklar med fritidshemslärarstudenterna. Synne Myreböe höll två föreläsningar för dem om pedagogikens idéhistoria och fritidsstudenterna fick en föreläsning om skolbibliotek av Pamela Schultz Nybacka som är ansvarig för bibliotekarieprogrammet.

SYNNE MYREBÖE föreläste sedan för båda studentgrupperna om biblioteket som rum för lek och bildning.

Planen var att de skulle sitta tillsammans och prata om boken, men på grund av pandemin hölls cirkeln digitalt med två cirkelledare från bibliotekarieprogrammet och 4–5 fritidshemslärarstudenter per grupp.

Pamela Schultz Nybacka är doktor i företagsekonomi och biblioteksforskare och har varit med och tagit fram bibliotekarieprogrammet. Hon är särskilt nöjd med att studenterna fått lära sig retorik inför den praktiska uppgiften att hålla i ett boksamtal.

– Bibliotekariestudenter i allmänhet har ett rykte om sig att vara tysta. Men det här en grupp som ska ut i en verksamhet där de måste argumentera för sin plats,

»Bibliotekarien når ofta eleverna, men inte alltid pedagogerna.«

Pamela Schultz Nybacka.

Synne Myreböe.

- och även undervisa. De behöver retoriska verktyg.
Synne Myreböe är entusiastisk över samarbetet.
– Skolbiblioteken har en sådan potential – vi har utforskat hur det kan användas som ett bildningsrum med våra respektive studenter.

DE TALAR OM biblioteket som en sfär, ett verksamhetsfält eller en miljö, snarare än enbart en konkret plats, och återkommer flera gånger till att det inte finns något hinder för att ta med sig biblioteket ut. Man kan till exempel leka, studera och berätta om mossor med boken i hand.

När vi ses på den nästan folktomma högskolan sitter studenterna hemma och skriver sin tentamen om bland annat bokcirkeln. Pamela Schultz Nybacka säger att hon bara har hört positiva saker från sina studenter.

- Det var pirrigt för dem, men det fanns ingen tvekan.
- Fritidsstudenterna tyckte det var lustfyllt att finnas runt en bok. Nu ska de få reflektera i hemtentan om lek i förhållande till skolbibliotek. Det blir viktigt för oss att få se vad de säger för att sedan gå vidare med det här arbetet, säger Synne Myreböe.

– Eftersom fritidshemslärare har fått en ny roll i skolan genom den nya läroplanen ser vi en stor potential i att använda skolbiblioteket som ett rum för bildning. Här blir det viktigt att utveckla samarbete mellan fritidshemslärare och skolbibliotekarier och lyfta fram deras pedagogiska roll i skolverksamheten.

– Det handlar om att föra samman människor som inte självklart känner varandra. Vi vill skapa en generös miljö mellan personalgrupper som får kontakt med olika elever.

PAMELA SCHULTZ NYBACKA och Synne Myreböe talar om att motverka uppdelningen av eleverna i "utomhusmänniskor" och "inomhusmänniskor".

– Talet om introvert och extrovert hjälper heller inte. Vi måste få upptäcka olika saker och även se på vad en aktivitet är. Även lyssna är en aktivitet, säger Synne Myreböe.

Organiseringen av skolbiblioteken är problematisk och hamnar snett, anser Pamela Schultz Nybacka. Hon har studerat situationen i sitt arbete med boken Värdet av skolbibliotek – en verksamhet för hållbar utbildning och bildning som var ett uppdrag från den nationella biblioteksstrategin.

I boken föreslås bland annat att skolbibliotekarierna ska föras in i arbetet på skolorna på samma sätt som elevhälsan – kurator och speciallärare finns med i kvalitetsarbetet men inte bibliotekarierna. Det är också ett stort problem att skolbiblioteken hör till "lokaler och utrust-

ning", enligt skollagen. De klassas som stödfunktion i den ekonomiska redovisningen.

– Om en rektor satsar på en skolbibliotekarie ser det ut som att skolan ökar kringkostnaderna, i stället för att satsa pedagogiskt. Och det ser inte bra ut. Skolbiblioteket behöver räknas till den pedagogiska verksamheten för att systemet ska bli bättre, menar Pamela Schultz Nybacka.

Men än så länge är det fortfarande viktigt för skolbibliotekarier att "sälja in sig". Det är viktigt för både skolbibliotekarien och fritidshemsläraren att lära sig att visa vad de kan göra – i detta fall tillsammans – för skolledningen. Det bästa är förstås om rektorn från början vet vad de anställda kan så att hen kan se dem som en pedagogisk investering och inte en kostnad. Men så är det inte nu.

Även på bibliotekshögskolan i Borås finns dessa tankar.

MARIA RINGBO är universitetsadjunkt med inriktning skolbibliotek.

– Vi samarbetar mycket lärare emellan. Vi undervisar i varandras kurser, pedagogutbildningens lärare kommer till bibliotekarieprogrammet och undervisar om didaktik och ger förståelse för varför svensklärare till exempel arbetar med klassuppsättningar och vi från bibliotekarieprogrammet undervisar blivande svensklärare om skolbibliotekariens kompetens.

Maria Ringbo undervisar lärare om skolbibliotekets roll. Hon ser det som ett av sina viktigaste uppdrag att tala om vad ett skolbibliotek kan vara – både för lärare och elever. Hittills har hon bara fått komma till lärarstudenterna i svenska. De har sällan en förståelse för vad en bibliotekarie gör.

- De blir ofta förvånade när de förstår att vi inte bara jobbar med läsande.
Hon tycker att alla lärarstudenter

borde få lära känna skolbiblioteket bättre.
– Vi menar att vi behövs. Då är det så otroligt viktigt att lärarna förstår vad en bibliotekarie kan hjälpa till med.

Ett annat problem som Maria Ringbo tar upp är att rektorerna inte får lära sig om skolbibliotekariernas kunskaper på rektorsprogrammet.

– De lär sig inte på utbildningen och därför får skolbibliotekarien ofta undervisa ledningen i vad biblioteket kan göra. Är man ansvarig för en verksamhet så borde man veta vad den står för.

I Borås finns samma önskan att föra skolbibliotekarierna närmare eleverna som man har på Södertörns högskola.

– Vi arbetar för att skolbiblioteket inte ska bli en isolerad ö utan en viktig pedagogisk mötesplats där resursen bibliotek inte bara är rummet utan även bibliotekarien. Bibliotekarien når ofta eleverna, men inte alltid pedagogerna, och det beror i mångt och mycket på att lärarna inte förstår bibliotekariekompetensen, säger Maria Ringbo.

Här finns utbildningarna

Man kan studera till bibliotekarie på Bibliotekshögskolan i Borås, på Södertörns högskola, på Linnéuniversitetet samt på universitetet i Lund, Umeå och Uppsala.

Grundläroutbildning med inriktning mot arbete på fritidshem finns på Linnéuniversitetet, Högskolan Väst, Södertörns högskola, universitetet i Linköping, Umeå,

Stockholm, Malmö, Jönköping och Göteborg samt högskolorna i Gävle, Kristianstad och Borås.

Hoppas på bättring efter 40 år i sektorn

Anette Holmqvist går i pension efter att ha ägnat sitt yrkesliv åt skolbibliotek. Hon gör en sista insats som expert i Gustav Fridolins utredning.

TEXT THORD ERIKSSON

INTERVJU

Hon hade tänkt gå i pension från jobbet som undervisningsråd på Skolverket i somras. Planerna ändrades när regeringen tillsatte

Gustav Fridolin som särskild utredare av skolbibliotek och hon nominerades till utredningens expertgrupp. Istället för att dra sig tillbaka ägnar hon sig åt att ge synpunkter på utkastet till delbetänkandet som ska läggas fram i början av nästa år.

UNDER LÄNGRE TID än de flesta har Anette Holmqvist överblickat tillståndet för skolbiblioteken och frågan om deras status. Hon hade jobbat som skolbibliotekarie sedan mitten av 80-talet när hon kom till Skolverket vid millennieskiftet. Under åren har hon kunnat följa hur synen på bibliotek utvecklats från föreställningen om en lokal med böcker till insikter om bibliotekariens pedagogiska roll.

Hela tiden har hon tyckt att det är ett problem att samtalen nästan bara pågår inom bibliotekssfären.

– Jag skulle önska att den här diskus-

sionen fördes utanför biblioteksvärlden så att det inte uppfattas som att biblioteksmänniskor talar i egen sak. Det slår lätt tillbaka annars.

FÖRKLARINGEN TILL ATT det inte vimlar av skolbiblioteksambassadörer utanför yrket handlar om okunskap, resonerar hon.

– Det är inte så konstigt. Jag har ingen klar bild av vad till exempel en civilingenjör gör.

Hon betonar sfärens mantra om betydelsen av engagerade skollädares för att inte de ofta ensamarbetande skolbibliotekarierna måste motivera sin existens och bygga broar till pedagogiken på egen hand.

– Men rektorer har hur mycket som helst på sitt bord. Det här är verkligen inte lätt.

Under sina två decennier på Skolverket tycker hon att det har varit allra mest engagerande att jobba med Kolla källan, undervisningsmaterial för källkritik som tagits fram för skolorna, och att generellt ägna sig åt skolbibliotek. Det är ett fält som inte många andra kollegor jobbat med och

Foto: Emelie Otterbeck

VILL HA BREDARE SAMTAL
Anette Holmqvist önskar en diskussion om skolbibliotek utanför den närmaste sfären.

hon har uppskattat att ha mycket direktkontakt med professionen. Skolbib-listan – ett forum via e-post för diskussion, frågor och utbyte av erfarenheter – har gjort det möjligt att kommunicera och få insyn i situationen över hela landet.

– Samtidigt jobbar jag i en miljö där det här inte är den största frågan. Att det råder lärarbrist och att skolorna inte är likvärdiga måste komma i första hand, men att balansera och ändå få in skolbiblioteken i detta har varit både utmanande och spännande.

HON UTTRYCKER SIG försiktigt, vill inte föregripa kommitténs betänkande som är tänkt att bland annat korrigera den bristfälliga likvärdigheten i tillgången till skolbibliotek med utbildade bibliotekarer.

– Jag hoppas att förslagen blir så välmotiverade att de går att genomföra och att utredningen ska ge en mer uppdaterad bild av vad ett modernt skolbibliotek är, eller skulle kunna vara.

Anette Holmqvist efterträds på Skolverket av Malena Martinger Storme som sedan i våras är undervisningsråd med inriktning på skolbibliotek och medie- och informationskunnighet, MIK. Hon kommer från en tjänst som skolbibliotekskonsulent i Stockholms stad.

»Jag hoppas att förslagen blir så välmotiverade att de går att genomföra.«

INTERVJU

ÖNSKAS: MER DIALOG, MINDRE MONOLOG

Att tycka att skolbibliotek är bra och viktiga räcker inte. Det behövs förbättrad och stärkt dialog nära eleverna, menar Cecilia Gärdén.

TEXT

CECILIA GÄRDÉN

Fil dr biblioteks- och informationsvetenskap. Konsulent med inriktning mot bibliotekens verksamhetsutveckling och lärande, Förvaltningen för kulturutveckling, Västra Götalandsregionen.

Finns det egentligen något nytt att säga eller tänka om skolbibliotek?

När jag sitter här och skriver, på självaste skolbibliotekets dag 27 oktober, tycks det som att allt är sagt, utrett, analyserat och beskrivet. Alla vet redan allting och det finns inte en enda ny tanke att tänka som inte någon redan har uttryckt. Det är nog det som är grunden till den stora frustration som många känner: vi vet ju så mycket, så varför händer det så lite?

Genom årtal av diskussioner (inom biblioteksområdet) har det skapats konsensus såväl teoretiskt som praktiskt, men det går ändå oändligt långsamt. Beror det på att så många parter är involverade: staten, politikerna, huvudmännen, skolledarna, lärarna, skolbibliotekarierna, eleverna? (Föräldrar borde vara mer engagerade.) Är ansvaret så utspritt och komplext att ingen tar ansvar, för att det finns så många andra att peka på? Beror det på att frågan har pendlat mellan politikområden? Svaren blir givetvis "ja".

Det har funnits diskussioner om hur skolbibliotek ska definieras, vilka förutsättningar som krävs för att bedriva kvalitativ skolbiblioteksverksamhet, hur samarbete mellan lärare och bibliotekarier kan etableras och utvecklas och kanske framför allt varför det inte finns fler skolbibliotek, trots att dessa är inskrivna i skollagen sedan 2011. Statistik från Kungliga biblioteket (2020) visar att ungefär 35 procent av eleverna har tillgång till skolbibliotek med minst halvtidsbemanning på sina skolor. Dock saknar fortfarande 34 av landets kommuner antingen ett enskilt halvtidsbemannat skolbibliotek, eller ett integrerat skolbibliotek, enligt KB. Jag tror att den

senare siffran i själva verket är betydligt högre än så.

I rapporten Alla elever ska ha tillgång till ett skolbibliotek skriver Barbro Thomas att sjuttio år av retorik visar att det krävs tämligen handfasta insatser för att uppnå en godtagbar skolbiblioteksstandard (2013). Frågan är vilket styrmedel som är mest effektivt för att lösa problemet med att det finns alltför få välfungerande skolbibliotek – är det ekonomiska incitament, är det lagstiftning eller är det information och kunskap? Alla tre styrmedel har provats, med blygsam framgång. Skolbiblioteken har blivit både reglerade och försummade på samma gång.

Skolbiblioteken befinner sig alltfjämt i skärningspunkten mellan kulturpolitik och utbildningspolitik. I en del kommuner har de därför blivit en förhandlingsfråga mellan olika förvaltningar. Vem ska sköta driften och vem ska betala? Var finns fackkunskap och störst praktisk kompetens? Hur mycket kan folkbiblioteket kompensera när kommunens skolbibliotek brister? Hur ser avtalen mellan skola och folkbibliotek ut, med tanke på att "Rektor ansvarar för att skolbiblioteket används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens" (Skolverket 2018) och att skolbiblioteket ska användas "som ett stöd i elevens lärande och utveckling" (Skolinspektionen 2018)?

På nationell nivå har frågan tagit flera kliv framåt, men på lokal nivå står frågan ofta still, eller har till och med klivit bakåt. Varför är skolbibliotekens status och värde så lågt i vissa kommuner? Förutsättningarna ser mycket

olika ut vilket nog är den tydligaste förklaringen till att utvecklingen går långsamt. Eftersom förutsättningarna varierar i hög utsträckning fungerar verksamheterna också mycket olika. Det finns skilda uppfattningar om vad som är en fungerande "skolbibliotekslösning", men den struktur som bäst torde gynna eleverna utifrån skollagens skrivningar är när skolan och skolbiblioteket är delar av ett och samma verksamhetssystem. Skolbibliotek och skolbibliotekarier bör vara i skolan, det visar såväl styrdokument som forskning och praktisk erfarenhet.

Det är en utmaning av få till stånd riktig dialog med de parter som är i behov av kunskapshöjning. Har ni deltagit i ett Open space-möte någon gång? Det är en mötesform som används exempelvis vid förändrings- och utvecklingsarbete. En av principerna för mötet är att vilka som än deltar så är det rätt personer. Nästan alltid när jag deltar i ett möte, en workshop eller ett panelsamtal om skolbibliotek tänker jag att det är precis tvärtom. Alla som sitter och lyssnar borde gå och sedan skulle vi ta in 50 nya personer istället, som inte redan förstår vad skolbibliotek är och vad skolbibliotekarier gör.

Skolbiblioteksfrågan är inte bara seg, den är också märkligt känslig och laddad. Jag handledde för länge sedan en masterstudent som ville ringa rektorer i en kommun och intervjua dem om deras syn på skolbibliotek. Ingen ville ställa upp på en intervju och en tid senare blev studenten kontaktad av skolchefen och utskäld av densamme. "Du kan väl inte bara ringa runt och ställa frågor om detta, begriper du väl. De hinner väl inte hålla på och

► svara på dina konstiga frågor." En annan student kontaktade skolbibliotekarier och skolledare i en annan kommun för att hitta informanter för sin undersökning. Flera slängde på luren direkt och någon svarade: "Hurså, är det Uppdrag granskning eller?"

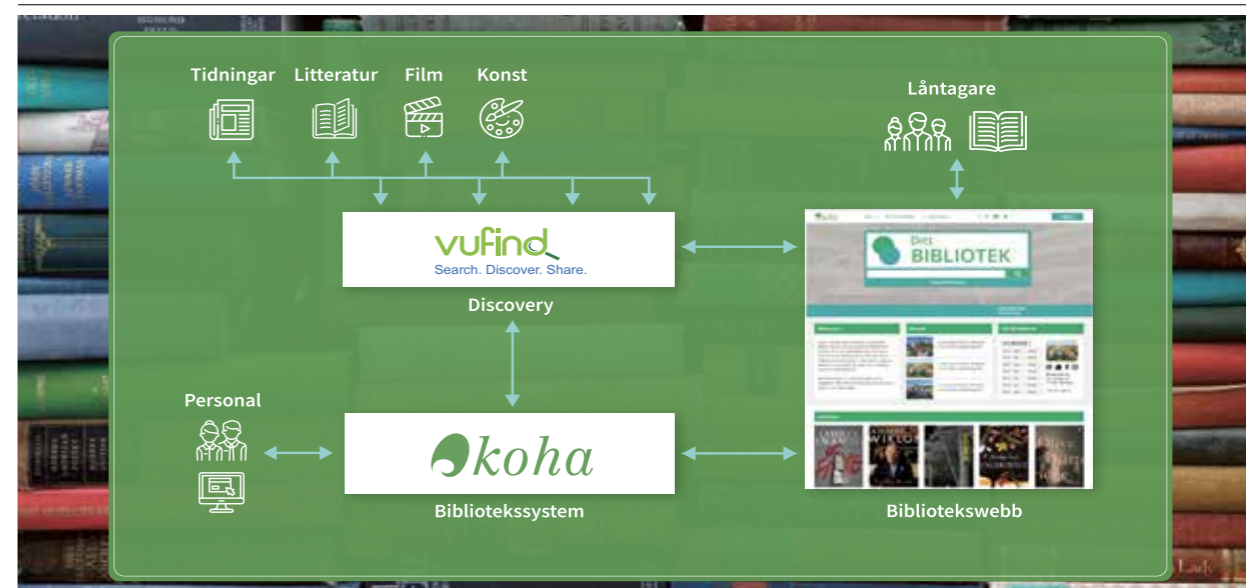
På en fortbildningskurs för skolbibliotekarier för några år sedan talade vi om samarbete med lärare och en kursdeltagare sa uppgivet: "Lärarna vill bara att jag kör in bokvagnen och går därifrån."

Det är lätt att bli nedslagen och tappa modet när det går så sakta fram. Men det har trots allt hänt en del de senaste åren. Förslaget till den nationella biblioteksstrategin lyfte tydligt fram skolbiblioteken, Läsdelegationen pekade på att skolbiblioteksverksamheten måste stärkas och det har funnits möjlighet att söka statsbidrag för personalförstärkningar i skolbiblioteket. Skolinspektionen har genomfört granskningar av hur rektor tar ansvar för att skolan använder biblioteket som en integrerad del i den pedagogiska verksamheten och det finns nya skrivningar i läroplaner, kursplaner och ämnesplaner om vad eleverna ska kunna som gör att relevansen av skolbibliotekariers kompetenser och arbetsuppgifter framträder tydligare.

Det återstår att se vad som sker med reformförslagen och framför allt vad utredningen om Stärkta skolbibliotek och läromedel föreslår för åtgärder för att stärka skolbiblioteken i syfte att ge alla elever likvärdig tillgång till skolbibliotek. Förhoppningarna är stora, men vilka goda förslag som utredningen än kommer fram till så kommer inte allt att lösas. Vi kommer också fortsättningsvis behöva diskutera

krav och kvalitetskriterier för skolbibliotek, lärares och skolledares kunskaper om skolbibliotek, vikten av fackutbildade skolbibliotekarier (med kompetens att beskriva, analysera, följa upp, utveckla och driva skolbibliotek), skolbibliotekssamordnarens mandat och vikten av samarbete mellan lärare och bibliotekarier. Framför allt behövs diskussion och kunskaps-spridning på lokal nivå. Skillnaderna i kvalitet i de 290 kommunerna är oöverblickbara. Det behövs mindre monolog från bibliotekshåll och mer dialog inom skolan, mindre prat om organisering och mer prat om vad det är som ska organiseras.

Så hur gör den som vill ta reda på hur det fungerar när det fungerar bra? Givetvis tar man del av det stora utbudet av forskning, handböcker och uppsatser. Jag önskar också att alla skolledare följde kontot Skolbibliotekarierna på Instagram. Varje vecka får vi möta en ny skolbibliotekarie och följa hur hen arbetar. Om vi kikar på kontot och ser vad skolbibliotekarier runt om i landet har haft för sig under hösten så hittar vi aktiviteter som genreläsning, utomhusläsning, biblioteksvisning tillsammans med lärare, elever som hjälper till att plasta böcker, Legimussamtal, ordnande med lånekort, bokinköp, sommarbokklubb, femfingertestet (för att se om boken är lagom svår), kompetensutveckling om digital kompetens (genom digitala föreläsningar), bokprat i P4, bokuppställning, bokprat och boktips i olika klasser (med uppföljning av hur det påverkar antalet lån), diktböcker med bokfest, deckarveckor, Reading Power (för aktiva, analytiska läsare), administration

Bibliotek Mellansjö skapar en bättre och mer tillgänglig biblioteksservice för kommuninvånarna. Man valde det öppna systemet Koha som ger biblioteken stor flexibilitet, minskar inläsningen till traditionella leverantörer och gör tekniken billigare.

Koha med discovery ger ökade sökmöjligheter

Det öppna bibliotekssystemet Koha har blivit en framgång på landets bibliotek. Nu integreras Koha med ett discoveriesystem för snabbare sökningar.

– Vi önskade ha allt på ett ställe, säger Klas Blomberg på Bibliotek Mellansjö.

Bibliotek Mellansjö är ett samarbete mellan åtta kommuner för att skapa bättre och mer tillgänglig biblioteksservice för kommuninvånarna. I samband med att befintliga bibliotekssystem skulle läggas ner gick man ihop och valde det öppna systemet Koha.

Öppna bibliotekssystem ger biblioteken stor flexibilitet, minskar inläsningen till traditionella leverantörer och gör tekniken billigare.

– Det har fungerat väldigt bra, men har man velat söka annat än böcker och tidskrifter, har man fått söka i olika kataloger för att hitta. Därför eftersökte vi ett system där allt finns på samma ställe, säger Klas Blomberg, it-bibliotekarie i Skövde kommun.

Leverantören av Koha, imCode Partner AB, har nu tagit ett steg framåt i utvecklingen och integrerar ett discoveriesystem, VuFind, med Koha för att åstadkomma en snabbare sökning av media, oavsett varifrån media hämtas. Den finska portalen www.finna.fi står som förlaga.

Ett discoveriesystem gör alla medier på ett bibliotek sökbara på ett enda ställe, oavsett om det är böcker, tidningar, videor eller något annat. Till exempel katalogiserar finna.fi också konst och museiföremål.

– Detta innebär att det kommer gå väldigt fort att göra sökningar. Man kommer också kunna söka i andra kataloger än de som finns i

biblioteken, säger Klas Blomberg.

– Dessutom byggs ett webbpubliceringsverktyg in i modellen så att bibliotek kan få ett komplett informationssystem.

Den tekniska basen byggs med öppen källkod och kommer bestå av hemsida med biblioteksfunktioner, discoveriesystem för snabbare sökning och Koha - det öppna bibliotekssystemet.

Mellansjö bibliotek är först ut med att integrera Koha med VuFind i Sverige.

– Vi är väldigt nöjda över att kunna erbjuda denna tjänst till låntagarna.

Målsättningen är att sätta systemet i drift till årsskiftet, säger Klas Blomberg.

► av e-böcker, arbete med talböcker, prova VR, förberedelser inför lärarnas bokklubb, arbete med dyslexiveckan, arbete med bloggen, samtal i klasserna om sociala medier och värdegrund, lektioner i källkritik, lektioner i källhänvisning, handledning i gymnasiearbetet tillsammans med lärare, medbedömning av elevarbeten, föreläsning i studieteknik, arbete med bibliotekskatalogen, ordnande med självutlåning (för att biblioteket ska kunna vara öppet även när bibliotekarien har undervisning i klasserna), bildstöd för förenklad självutlåning, fortbildning tillsammans med lärare (utifrån Skolverkets lärportal), författarbesök, samarbete med teatergrupp, lektion om bilder och upphovsrätt, lästävling, projekt kring ordlösa böcker, samarbete med elever som biblioteksfixare, uppdatering av biblioteks- och IKT-plan, utklädd sagoberättare på besök, högläsning, källkritikkort som eleverna kan ha i bänken, läsraster, fyra hörn-övning om kränkande behandling på nätet, bokråd med elever, höstpromenad med samtal om allemansrätt, morgonmöte med lärare, tema Alma-pristagare, arbete med äppellådor (för elever med funktionsvariationer), föreläsning för lärarstudenter om läsfrämjande samt temaskyldning.

Kontot visar att det trots det dystra läget finns mycket kvalitativ verksamhet i landet att lära sig om och inspireras av. Det visar att bibliotekarierna arbetar i biblioteket, men nästan ännu mer ute i

klassrummen eller på andra platser där eleverna är. Det visar också att fackutbildade bibliotekarierna arbetar med läsning, språkutveckling och litteraturförmedling och är aktivt involverade i elevernas informationssökning, informationsanvändning, källkritiska förmågor och digitala kompetens.

Vi kan också se fram emot Ulrika Centerwalls kommande avhandling som bland annat tar upp hur bibliotekarierna på 20 högstadie- och gymnasieskolor driver framgångsrika skolbibliotek och Maria Schedvins bok Hållbar skolbiblioteksutveckling. Dessutom kommer årligen nya spännande uppsatser som belyser olika aspekter av skolbiblioteksverksamhet. Dessa finns fritt tillgängliga i fulltext.

Det finns därmed ljusglimtar och vår kunskap höjs, men vi behöver helt klart bli bättre på att använda dessa kunskaper för att artikulera hur skolbibliotekarierna spelar roll för elevers lärande. Framförallt behövs samtal på lokal nivå. Det räcker inte att tycka att skolbibliotek är bra och viktiga, det behövs förstärkt och förbättrad dialog nära eleverna om vad som utgör kvalitativ skolbiblioteksverksamhet. Det är också viktigt att kritiskt våga granska verksamheten.

Slutligen – intet nytt om skolbibliotek heller i den här essän. I ljuset av sjunkande läsning och läsförståelse och ökande behov av digital kompetens och källkritiska perspektiv är skolbibliotekarierna ett rimligt "verktyg". Eftersom skolplikt gäller i Sverige kan skolbiblioteken i teorin nå alla barn – en guldchans för det allmänna biblioteksväsendet att genomföra sitt demokratiska uppdrag och för läroplans-

► skrivningarna att uppfyllas. Forskningen visar, vilket har varit känt för den påläste i många år, att för att skolbiblioteket ska bidra till elevernas språkutveckling, läsförmåga och lärande av informationskompetens, krävs att det finns fackutbildade bibliotekarierna, att det sker väsentlig samverkan mellan skolbibliotekarierna och lärarna, att skolbiblioteket har legitimitet i skolan och stöd från skollädaingen, att det finns relevanta digitala och fysiska resurser, att lokalen är tillgänglig och ändamålsenlig utifrån olika elevgruppers behov och att skolbiblioteket förstås som funktion såväl som fysisk plats (se till exempel

Gärdén, 2017). Vi känner också till vikten av att tala om skolbibliotekarierna, snarare än skolbibliotek.

Det är i själva verket ganska enkelt – en bra verksamhet är en verksamhet som gör skillnad. Men förändring går långsamt och kanske är förändring av förhållningssätt det som tar längst tid. Jag hoppas att alla ni som arbetar med frågan utifrån olika perspektiv kämpar vidare med att visa hur skolbibliotek och skolbibliotekarierna gynnar elevers lärande.

Baka kakor

Med tydliga steg-för-steg-bilder av Mia Öhrn

Mia Öhrn är konditor och boken är framtagen tillsammans med personer i behov av lättläst. Den innehåller lättbakade recept som hallongrottor och kladdkaka. Med *Baka kakor* kan alla få njuta av att äta och bjuda på hembakat!

Nivå 1 - Lättast

Vad är problemet med klimatet?

15 frågor och svar av Bengt Fredrikson

Alla har rätt att förstå vad som händer med klimatet. Med 15 frågor, korta svar och fördjupningar leds läsarna mot förståelse.

Varför har jorden blivit varmare? Kommer vi i Sverige att märka att klimatet ändras? Har det någon betydelse vad jag gör?

Nivå 1 - Lättast

Nivå 3 - Lätt

Nivå 1

Nivå 3

Ska ni välja bibliotekssystem?

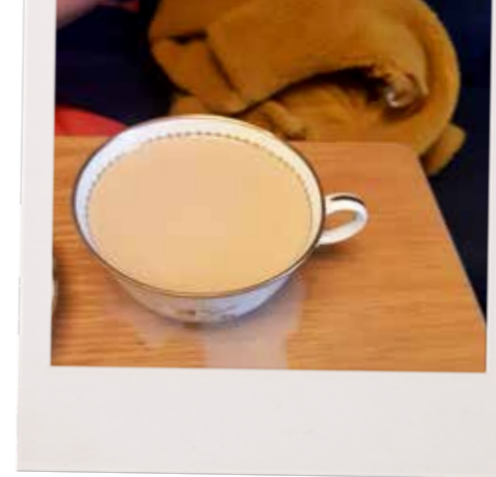
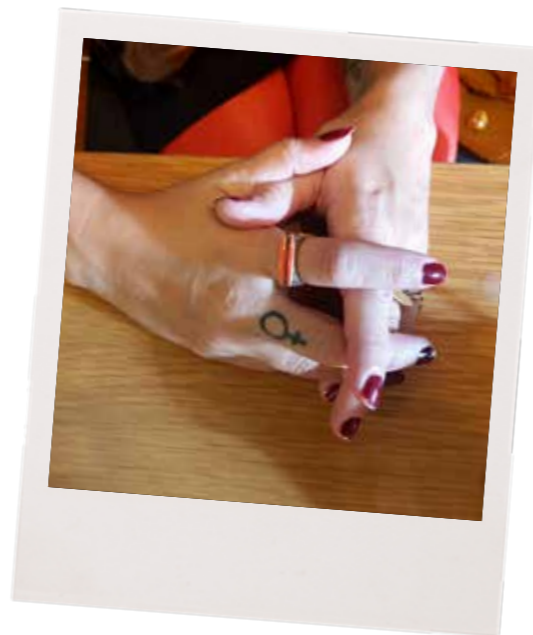
Det fria bibliotekssystemet Koha finns i 22 folkbibliotek, över 100 skolbibliotek, universitets- och specialbibliotek.

Nu satsar vi extra på skolbibliotek!

koha

DET FRIA BIBLIOTEKSSYSTEMET

kohasverige.se

INTERVJUARE

Ulrika Centerwalls avhandling bygger på samtal med bibliotekarer på bibliotek som belönats med utmärkelsen Skolbibliotek i värdsklass.

»Det handlar om synliggörande, det är det som gör skillnad«

I avhandlingen som Ulrika Centerwall snart lägger fram, intervjuar hon framgångsrika skolbibliotekarier. Hon hoppas att berättelserna ska få fler skolor att våga satsa.

TEXT & BILD MARTIN RÖSHAMMAR

Kön till bageriet bredvid ringlar sig coronasäkert lång den här lördagsförmiddagen

i Majorna. Inne på Kafé Marmelad är det dock ganska lugnt. Ulrika Centerwall nöjer sig med en kopp te och berättar om sin avhandling som hon började skriva på för sju år sedan, i oktober 2013.

Då ville hon göra en fältstudie på en skola i Göteborgsområdet. Tanken var att lära känna eleverna och skolbibliotekarierna för att förstå vad och hur de gör. Men hon hittade ingen skola där skolbiblioteket fungerade tillräckligt väl. Istället fick Ulrika leta bland de skolor som fått ta emot utmärkelsen Skolbibliotek i värdsklass.

HON TRÄFFADE 28 skolbibliotekarier och fokus i avhandlingen som hon hoppas bli klar med i vår, ligger nu på hur det är att jobba som det.

– De berättar om hur de ser på sin identitet: "Vem är jag som skolbibliotekarie, hur jobbar jag?" De har fått prata om hur de uppfattar sitt uppdrag och vilka svårigheter de möter.

NÄR ULRIKA CENTERWALL som tjugofemåring var nyutexaminerad från bibliotekshögskolan hamnade hon på Tjörn och hade ansvar för fem olika bibliotek på små skolor. Alla skolor var inte datoriserade ännu och hon hade ingen bil så hon åkte buss mellan "sina" skolor.

– Så är det för många i dag också, att de traskar runt mellan olika skolor. Jag förstår frustrationen de känner. Jag tänkte ofta på vilket bra jobb jag hade kunnat göra om jag hade fått vara på en skola på halvtid och fått lära känna elever och lärare. Då hade jag kunnat utveckla verksamheten istället för att bara släcka bränder.

De bibliotekarier hon djupintervjuade från 2015 fram till 2017, har haft helt andra förutsättningar, på skolor med en, två eller till och med tre heltidsanställda skolbibliotekarier och ibland biblioteksassistenter, IT-pedagoger och IKT-pedagoger.

HON ÄR MÅN om att poängtera att det handlar om fantastiska bibliotekarier men att de arbetar på skolor och i kommuner som har valt att satsa. Samtidigt flikar hon in att det nog låter naivt, men hon trodde att allt var bra på dessa framgångsrika och prisbelönta skolbibliotek.

– Men de har det också käm-pigt, neddragningar drabbar även dem. Vissa jobbar på stora skolor och hade behövt ännu fler kollegor och på grund av social problematik, fler specialpedagoger. De sa att de älskade sina jobb men de mötte en hel del svårigheter.

ETT ANKARE

Ulrika Centerwall gjorde tatueringen till minne av sin pappa Stig som var sjökaptan och advokat.

► ULRIKA CENTERWALL betraktar Gustav Fridolins utredning som något att spegla sin egen text i. Hennes avhandling blir ett utsnitt av verkligheten, ett bevis för hur det faktiskt kan fungera.

– Det vore fint om våra resultat kunde lyfta varandra. Men min forskning är en undersökning och inte en politisk text. Dock ger den plats åt skolbibliotekarier som får och vill berätta om sitt viktiga arbete. Det handlar om ett synliggörande och det visar forskningen, att det är det som gör skillnad. När skolbiblioteket synliggörs så kommer det någon som satsar och så händer det saker.

Som Ulrika Centerwall ser det är ett bra skolbibliotek bemannat av välutbildad personal. Skolans ledning ska vara stöttande, kanske finns det en mediabudget och lärarna har uppmuntrats att samarbeta med skolbiblioteket.

– Samarbeta är en av forskningens viktigaste punkter. Det är så betydelsefullt för skolbibliotekarierna att ha sina bundsförvanter bland lärarna. Då kan de jobba ihop för att nå eleverna och nå ut i klassrummen. På Bibliotekshögskolan i Borås samarbetar vi med lärarutbildningen, vi är inne i några kurser där vi får tillfälle att berätta om skolbibliotekets verksamhet. Det gör att lärarna vet

mer om hur de ska använda sig av skolbiblioteket.

Så kommer Ulrika Centerwall in på det Fridolins utredning ska försöka råda bot på, bristen på likvärdighet. Den gör bland annat att elever kommer till sina gymnasieskolor med olika erfarenheter av skolbibliotek.

– Det gör att kunskapen när det gäller informationskunnighet kan vara på helt olika nivåer, eleverna har fått så olika förutsättningar att förstå samhället eller att ta sig an digitala medier.

EFTER MÅNGA ÅR som skol- och ungdomsbibliotekarie spår Ulrika, som håller i skolbibliotekskurser på Bibliotekshögskolan, en lysande framtid för de bibliotekarier som är lärare i grunden.

– Rektorer älskar ju dem, de som kan se både skolan och biblioteket och som kan läroplanen och kursmålen.

Ulrika Centerwall

Född: 2 april 1980.

Gör: Skriver på en avhandling om skolbibliotek på Högskolan i Borås. Jobbar som adjunkt på samma skola och undervisar på

skolbibliotekskurser.

Bor: Sandarna i Göteborg. Uppvuxen i Mölndal och Kungälv. Hängde på Kulturhuset Fyren i Kungälv och gick

sedan i bibliotekarien Ullas

foto-spår.

Familj: En dotter.

Fritiden: Ledamot i kultur-nämnden i Göteborg för Feministiskt initiativ.

TEKNOLOGISK
INSTITUT

Tionde
året i rad!

Skolbibliotek konferens
23 mars 2021
Stockholm eller digitalt

Program, anmälan och information:
www.teknologiskinstitut.se

Unique Library Furniture
www.hyllteknik.se

Library Shelf. Design Hyllteknik

HYLLTEKNIK

15 december

ÅRLIG NÄTRAPPORT

VARJE ÅR kartlägger Internetstiftelsen svenskarnas förhållande till nätet. Delrapporten som kom i våras handlade om digitalt utanförskap och pekade ut biblioteken som betydelsefulla för att skapa inkludering. Samtidigt visade undersökningen att befolkningen inte söker sig till denna kompetens – ingen av de utfrågade uppgav att biblioteket är en plats dit man går för att få hjälp.

Den 15 december kommer årets huvudrapport Svenskarna och internet 2020 som inte helt förvånande kretsar kring pandemin.

En jämförelse mellan en datainsamling från början av året och en som gjordes under tredje kvartalet, utlovas ge en bild av hur befolkningens digitala vanor har förändrats på grund av corona.

BBL

»Biblioteket utvecklar en stad, en plats. Jag är inte övertygad om att bakom dessa mycket stora satsningar ... har man räknat eller kalkylerat på om utlånen kommer att gå upp eller ner.«

SOFIA LENNINER, SOM FICK SPARKEN FRÅN JOBBET SOM KULTUR- OCH BIBLIOTEKSCHEF I SÖLVESBORG, I SIN FÖRSTA KRÖNIKA PÅ BIBLIOTEKSBLADET.SE.

"Vi är hela Sveriges nationalbibliotek"

Kungliga bibliotekets nya organisation ska främja demokrati och forskning.

ATT KB får ny organisation framstår som en helt intern angelägenhet. Men det är det inte, hävdar riksbibliotekarie Karin Grönvall. Hon förklarar varför:

Det kommer märkas genom att vi satsar på en fördjupad samverkan med biblioteksbranschen och forskningsvärlden; vi bygger infrastruktur för forskning och demokrati tillsammans. Vi har fokus på användarperspektiv och på att öka vårt digitala tillgänglighetsunderdevisen: Vi är hela Sveriges nationalbibliotek. När det gäller våra interna processer är en viktig del att vi lämnar uppdelningen i fysiska och digitala samlingar, och organiserar oss för att kunna följa medieutvecklingen och säkerställa att

vi samlar framtidens kulturarv.

Den 1 januari går startskottet, självklart kommer förändringen inte att gå över en natt. Vår organisering är en pusselbit för att möjliggöra önskad utveckling. Andra viktiga bitar är lärande och kompetensutveckling, organisationskultur, styrning och ledarskap. BBL

Karin Grönvall.

Foto: Jann Lipka/Kungliga biblioteket

Foto: Getty images

Nytt nätverk

EN MOTION till Svensk biblioteks-förenings årsmöte 2019 bäddade för starten av Expertnätverket för, med och om nationella minoriteter och urfolket samerna.

Nätverket är öppet för biblioteksanställda som antingen identifierar sig som hörande till en eller flera nationella minoriteter och/eller urfolket, samerna. Alternativt för de som arbetar aktivt med bibliotekens verksamhet inom området nationella minoriteter och urfolket samerna.

SYFTET ÄR ATT STÖDJA och främja bibliotekens arbete med de nationella minoriteterna med utgångspunkt i ett rättighetsbaserat förhållningssätt. Nätverket vill också ge ett internt stöd rättighetsbärande kollegor emellan. Vid expertnätverkets upptaktsmöte kommer förväntningar, mål och syfte med nätverket att diskuteras. Var är behoven som störst och hur kan utveckling inom området främjas? Upptaktsmötet äger rum via Zoom den 2 december. BBL

65

ANTAL SKOLOR som 2020 mottog fackförbundet DIK:s utmärkelse Skolbibliotek i världsklass. Drygt 100 verksamheter var nominerade. Nästa års ansökningsperiod öppnar under andra halvan av januari 2021. BBL

Vi vill gå djupare...

Vi vill gå både djupare och bredare fram än de flesta – när vi tillsammans med chefen – analyserar och utreder bibliotekets verksamhet. Karlläggning, jämförelse, analys och förslag. Och, vi tror fortfarande på *bildning, demokrati, delaktighet* och *integration* – vi har inte heller glömt begreppen *Läsa* och *Lära*. Du, vi är dessutom ett team som samverkar på lika villkor.

www.aresPlanB.se

Foto: Kristian Poh/Regeringskansliet

Matilda Ernkrans (S), minister för högre utbildning och forskning.

10 december

FORSKNINGS- PROPOSITIONEN LÄGGS FRAM

PÅ NOBELDAGEN fattar regeringen beslut om sin länge emotsedda forskningsproposition – om allt går som planerat. Förslaget förväntas bland annat innehålla viktiga besked från Matilda Ernkrans, socialdemokratisk minister för högre utbildning och forskning, om hur Kungliga bibliotekets samlingar och andra delar av det svenska kunskapsarvet ska digitaliseras och göras tillgängligt. BBL

ARES **PLAN B**
Johannes Wagner

Vi kan bjuda in beslutsfattare för att visa bibliotekens samhällsnytta. Fler borde se ingenjörskonsten i informationsförsörjning.

I våras lyssnade jag på en podd med LO:s utredare Marika Lindgren Åsbrink som pedagogiskt förklarade begreppet social ingenjörskonst. De stora miljonprogrammen är ett bra exempel på hur miljoner svenskers bostadsstandard förändrades radikalt. Inte enbart bostaden var viktig, utan också mål som bättre allmän hygien genom moderna badrum, vattenklosetter och måttanpassade kök. Miljonprogrammen påverkade flera generationer och satte många bollar i rullning till det bättre, men idag pratar vi om dem som ett bekymmer eftersom de ofta förknippas med ful arkitektur.

BIBLIOTEKSVERKSAMHET är social ingenjörskonst at its best. Fri tillgång till kunskap och information minskar klyftor och socioekonomisk snedfördelning. De personliga berättelserna om hur biblioteken varit en räddare i nöden för författare, trångbodda, nyanlända likväl som forskare på högre nivå är välkända.

Ändå upplever många i branschen en frustration över att alla bär på sin egen historia av biblioteket, och att den personliga relationen alltid kommer först. Det finns flera aspekter av biblioteket: den vi som individer upplever, men också den gemensamma, den samhällliga aspekten. Det är den som är den sociala ingenjören.

Det finns en risk att man bara ser en sida av bibliotek och inte hela maskineriet. Den 11 september 2022 är det riks-

dagsval. Samtidigt hålls de allmänna valen till kommun och regionfullmäktige. I Sverige är det stort medialt fokus kring riksdagsvalet medan de två andra valen nästan bagatelliseras. Men för flertalet bibliotek spelar även dessa två nivåers politiker stor roll. År 2022 kan just nu också kännas som långt fram i tiden och vi har en pandemi att besegra, men det är nu det är dags att agera för att visa bibliotekens samhällsnytta.

REDAN 2021 KAN VI bjuda in beslutsfattare och politiker på alla nivåer för att berätta om de effekter som bibliotek för med sig inom sitt område. Första gången jag besökte ett sjukhusbibliotek och insåg hur boktips och avancerad medicinsk informationssökning samsades inom en verksamhet var som en stor Lidnersk knäpp. Fler borde se och förstå ingenjörskonsten i informationsförsörjning.

Varje bibliotek har sin specifika funktion men det finns anledning att tala för hela biblioteksväsendets gemensamma uppdrag och samtliga aspekter av bibliotekslagens portalparagraf: allas likvärdiga tillgång till kunskap och information. Svensk biblioteksförnings vision är utmärkt som utgångspunkt.

Det räcker med en snabb omvärldsanalys och ett hastigt överslag av ekonomin 2022 för att inse att arbetet måste börja nu. Berättelsen om biblioteket får inte stanna vid den individuella relationen utan måste ses som en samhällsbyggande kraft. Annars finns det risk att bilden av miljonprogrammets fula arkitektur smittar av sig. Minnen från en svunnen tid.

Karin Linder är generalsekreterare för Svensk biblioteksförning.

Foto: Elisabeth Ohlson

Folk och Kultur

10-12 februari

FOLK OCH KULTUR

Ett tvärasektoriellt, kulturpolitiskt konvent som 2021 genomförs i digital form. Konventet är kostnadsfritt för våra besökare.

folkochkultur.se

KARIN
LINDER

OM SOCIAL
INGENJÖRS-
KONST NÄR
DEN ÄR SOM
BÄST

wagner **GUIDE**
3.0

Den digitala orienteringskartan som visar era biblioteksbesökare och personal vart böcker, resurser och mycket mer finns lokaliserat i ert bibliotek!

www.wagnerwayfinder.com

Läs om vårt miljötänk och våra produkter på sociala medier.

